

NAMEN NOEMEN

In het herfstnummer van ons tijdschrift sloten wij de reeks af over straatnamen. In totaal verklaarden wij 50 straatnamen voor de gemeente Kasterlee. We gaan die lijst ooit nog wel eens uitbreiden, maar we willen het ook eens hebben over andere namen. We konden hier al direct gebruik maken van een boekje dat Leo Van Bouwel schreef over de mensen van Tielen. Als inleiding gebruikt hij een interessante en boeiende benadering van voor- en familienamen die ook uitbreidbaar is naar de ganse gemeente. We laten nu Leo aan het woord met ons eerste deel :

1. VOORNAMEN

Als het waar is dat elke mens gekend is door zijn naam, dan hebben we in de Kempen toch een beetje een probleem. Bij ons werden, tot in de jaren vijftig, de meeste mensen nooit met hun echte naam vermeld. Het was trouwens wel eens moeilijk om te weten welke naam de echte of de officiële was.

Vroeger was het voor Vlamingen meestal onmogelijk om met hun zelf gekozen naam in officiële documenten geregistreerd te raken. Volgens de Belgische normen kon je in het Frans wel François of Jean heten, maar Gust of Jan of Sus kreeg je nooit in een geboorteakte of in andere officiële papieren. Ook in Vlaanderen zou Jean op het gemeentehuis eer aanvaard zijn dan het simpele Jan. Bij de aangifte van een geboorte noemde de vader de naam die het kind zou dragen, bv Sus of Sooi of Frans. In al die gevallen noteerde de ambtenaar in de acte van de burgerlijke stand de overeenkomstige Latijnse voornaam en dat werd dus Franciscus. Zei de vader dat het Fransoo was dan noteerde de ambtenaar wel eens in het Frans de naam François.

Vanaf 1935 werd in naamlijsten op school of in het leger de "fatsoenlijke" vorm van de voornaam wel in zijn Vlaamse versie opgenomen. In de jaren dertig werden daarom niet te veranderen voornamen gebruikt (zoals Leo, Hugo, Erik, Marcel, enz.). Van de vandaag gebruikelijke (en zeker de ongebruikelijke) namen was er geen sprake en je zou die nooit geregistreerd krijgen. Zelfs Mieke, Vicky of Sam en zo waren uitgesloten.

Het resultaat was dat je tot drie versies van je voornaam moest hanteren. Op het gemeentehuis en op je identiteitskaart heette je Franciscus of Petrus. Op school en in het leger stond je opgeschreven als Frans of Pieter en je werd daar ook zo genoemd. Alleen thuis en bij je vrienden kreeg je je vertrouwde echte naam. Dat kon Sus zijn of Sooi, Zjef of Zjos, Pier en Jan. Te plechtige namen zoals Artuur of Emiel werden verkort tot Tuur of Mil. Te lange voornamen werden trouwens altijd ingekort.

Een rare kronkel in de naamvorming was het ons allen bekende "Witte". Het kan best zijn dat de Witte van Zichem zo genoemd werd vanwege de kleur van zijn haar. Maar niet toevallig heette hij in Zichem toch ook "onze Lowie" (of Alois?). En die Alois (van Aloisius) wordt in de Kempen, via Alowitz, kortweg "Witte". Ik ken in Tielen wel vier

"Wittes" die helemaal geen wit haar hadden.

Voor een goed begrip geven we enkele voorbeelden van jongens- en meisjesnamen met hun officiële versie erbij. Het gaat hier over namen die bij mensen van de generaties voor ons algemeen gebruikelijk waren en die ook nog frequent voorkwamen bij kinderen die geboren werden in de jaren 1920 en 1930.

Deftig	Registratie	Gebruikelijk
Jan	Johannes	Jan, Janneke, Hannes (soms Hans)
Jozef	Josephus	Jef, Jos, Jozef (J = zij uitgesproken)
Pieter	Petrus	Pier, Pitje, Perreke
Frans	Franciscus	Sus, Soe, Frans, Fransoeë
Lodewijk	Ludovicus	Lowie of Lewie
Alois	Aloisius	Allewie, Witte (soms Wies)
Alfons	Alphonsus	Fons
Albert	Albertus	Beer, Albeer, Berreke
August	Augustinus	Gust, Gusje, Stien, Stienes, Stijn
Gustaaf	Gustave	Staf
Adriaan	Adrianus	Jaan, Janes
Constant	Constantinus	Stan
Jacques	Jacobus	Zjaak
Victor	Victor	Fik
Leopold	Leopoldus	Pol
Paul	Paulus	Pol
Melchior	Melchior	Melsen
Emiel	Emilius	Mil
Modest	Modestus	Dest, Modest
Eugeen	Eugenius	Gène (spreek uit Zjein)
Hendrik	Henricus	Rik, Riekus
Dorus	Isidorus	Door, Dorres

En voor de meisjes :

Maria	Maria	Marja, Marie, Mie, Mieke, Mit
Joanna	Johanna	Zjo, Jeanne (J = Zij uitgesproken)
Josée	Josepha	Zeva, Zjosee, Zjozeva
Josefien	Josephina	Zjosfin, Fien, Fintje
Louisa	Ludovica	Lowis, Wis, Wiske
Clemance	Clementina	Mans, Klem
Paula	Paulina	Poliën, Plien, Pola

Regina	Regina	Zien, Rezien
Augusta	Augustina	Gusta, Stien
Justine	Justien	Stien
Margriet	Margaritha	Magrit, Grit, Greta,
Matilde	Mathilda	Mattil, Tilleke
Filomien	Philomena	Mien, Fillemien
Elisa	Elisabeth	Lieza, Lies, Bet, Liezebet
Hortance	Hortencia	Tans
Constantina	Constancia	Stanske
Rosa	Rosalia	Roza, Roos, Rozalie
Katarina	Catharina	Trien, Katrien

Voornamen zoals Valere, Vital, Cyriel, Eufrazie, Oscar, e.d., die in andere streken soms frequent voorkomen, waren bij ons onbekend of toch zeldzaam. Er werden ook weinig Franse namen gegeven. Het heeft nog tot in de jaren 70 geduurd eer ook namen of schrijfwijzen aanvaard werden die niet op de officiële lijst van "aanneembare" voornamen stonden.

Met was in mijn jeugd nog algemeen gebruikelijk om de voornaam systematisch te koppelen aan de naam van de vader, van de peter of de meter of van de grootouders. Ook wie men moest kiezen als peter of meter was aan regels gebonden. Een moeder moest soms sterk op haar stuk staan om voor haar baby daarvan af te wijken. In principe kwamen voor het eerste kind de vader van de man en de moeder van de vrouw in aanmerking als peter en meter. Voor het volgende kind werden dat de vader van de vrouw en de moeder van de man. Dan volgden in de juiste volgorde de nonkels en de tantes. Uit de namen van peters en meters volgden meestal ook de namen van het kind. Dit had voor gevolg dat de oudste zoon dikwijls dezelfde naam had als de grootvader en dat dezelfde naam in een familie regelmatig terugkwam.

In 1929 kon mijn moeder het zich al permitteren om een "nieuwerwetse" voornaam als Leo te kiezen. Volgens de regels had ik Lowie moeten heten. Het werd Leo Paulus Ludovicus. Leo was mijn echte roepnaam, mijn meter was tante Pollen (zuster van mijn vader) en mijn peter was nonkel Lowie (broer van mijn moeder).

Leo Van Bouwel

Om een idee te geven van de evolutie en de voortdurende verschuivingen en uniekheid van de voornamen in onze gemeente tegenwoordig hebben wij even de lijst van geboorten in onze VK van 1986 genomen en vervolgens in de edities van 2013 en 2014.

In VK 1986 (dus geboren in 1985) : 7x Dorien ; 6x Joke, Katrien en Leen ; 5x Jef, Stef en Wim ; 4x Koen, Lies, Nathalie, Nick en Rob ; 3x Carolien, Hanne, Inge, Kristof, Maarten, Pieter, Tim, Tine en Yves ; 2x Christel, Davy, Dries, Guy, Hans, Jasper, Karen, Kris, Liesbeth, Sanne, Sofie, Stefanie, Stijn, Tinne, Tom, Toon en Wouter ; **slechts 1x** voorkomend : An, Andy, Ann, Annemie, Arne, Bert, Bieke, Bob, Brad, Brent, Carine, Cliff, Dave, Debby, Dep, Dieter, Dirk, Elien, Ellen, Elly, Els, Evelien, Evelyn, Griet, Hadewych, Imke, Indy, Ineke, Ivan, Ive, Jary, Jasmien, Jelle, Jeroen, Jimmy, Jitse, Jo, Joël, Joeri, Joyce, Julie, Kadija, Kathleen, Ken, Kevin, Kim, Kristien, Lieselot, Lindsay, Lise, Lobke, Loes, Lotte, Lukas, Maartje, Manuela, Marc, Marjo, Mathias, Mathieu, Miek, Mieke, Mitch, Nele, Nicky, Niels, Noortje, Philip, Pim, Quinte, Rachelle, Roel, Roman, Ruben, Rud, Sarah, Seppe, Siele, Stephanie, Sven, Sylveer, Sylvie, Thomas, Thys en Vicky

In VK 2013 (dus geboren in 2012) : 4x Daan en Julie ; 3x Fien, Rik en Vince; 2x Alica, Anna, Axelle, Jill, Joppe, Jules, Julia, June, Lenthe, Leon, Lotte, Lowie, Maurice, Roos, Rube, Ruben, Stan, Vic, Victor en Wannes ; en slechts 1x : Achille, Adam, Alysia, Amber, Annabelle, Ann-Sophy, Arne, Arthur, Artur, Aster, Ayra, Bastian, Billie-Louise, Bo, Bram, Brent, Cis, Connor, Dayne, Delphine, Diet, Dries, Emily, Enora, Eren, Fabian, Fee, Feel, Ferre, Fiep, Fil, Fille, Fleur, Floor, Fran, Frederik, Free, Freya, Gaetan, Gijs, Ida, Ilay, Jayrion, Jeff, Joachim, Joannes, Jorre, Joske, Jurre, Juul, Kaat, Kaden, Kamiel, Kyano, Lander, Lars, Laura, Levi, Liana, Liano, Liese, Ligya, Loewie, Loic, Lora, Lore, Lothar, Lucas, Lukas, Marie, Marie-Alix, Marike, Marte, Mats, Maud, Mia, Mona, Nala, Nathan, Neymar, Nils, Nina, Nodisha, Nomi, Noor, Odine, Oona, Paulien, Rae, Renée, Robbe, Rosalie, Rougui, Seth, Shirine, Siebe, Sien, Soe, Sooi, Stella, Stinus, Suzanne, Taianny, Thomas, Tin, Tina, Toos, Tuur, Twan, Viktor, Ward, Xander, Xyria, Yenthe en Zoë

In VK 2014 (geboren van dec. 2012-november 2013):

2x Anna, Axelle, Ella, Emiel, Ferre, Fleur, Joppe, Julie, Juul, Lars, Leonie, Lotte, Lowie, Maya, Nina, Noah, Rik, Roos, Senne, Wannes

1x Alexandros, Alizée, Andreas, Angel, Bas, Brick, Camille, Charel, Charlotte, Cis, Cisse, Daan, Daniel, Dien, Dyano, Dylan, Elien, Elise, Elodie, Feel, Fenna, Fenne, Finn, Flor, Haily, Hanne, Hannes, Ilias, Isabelle, Jade, Jayde, Jayden, Jesse, Jinthe,

Josse, Jozien, Jules, Juliet, June, Kaat, Kamiel, Karlien, Kobe, Kyenta, Lander, Lauren, Laurens, Lea, Lennerd, Lenny, Leon, Liene, Lieselotte, Lilly, Lina, Lise, Lode, Lore, Lucas, Lucien, Luka, Maité, Margot, Mathis, Maxine, Mica, Michiel, Miel, Milan, Minne, Mouna, Nel, Noa, Pauline, Plien, Polle, Rien, Robbe, Romy, Ruben, Sander, Semaya, Sieger, Sofie, Thibo, Thygo, Tijs, Tristan, Tuur, Twan, Vesper, Vince, Vincent, Wolf, Wout, Yarne

Een aantal merkwaardige vaststellingen :

1. Klassieke namen zoals in het artikel van Leo Van Bouwel komen weinig of zelfs helemaal niet meer voor in onze overzichten VK.
2. Heel wat verschillende schrijfwijzen van soms gelijkkluidende namen.
3. Steeds meer zoekt men naar unieke, weinig voorkomende namen voor hun kinderen : in 1985 waren er bijvoorbeeld nog 38 namen die 2 of meer keren voorkwamen (tegen toch al 85 unieke) – in 2012 tellen we slechts 25 namen die 2 of meer keer voorkomen (tegen 116 unieke). Die trend zet zich nog door in 2013. Dit leidt natuurlijk tot een veel grotere hoeveelheid voorkomende namen.
4. Uit de naam is niet steeds af te leiden of het een jongen of meisje betreft.
5. Voor een aantal namen is het (ons althans) niet even duidelijk hoe ze precies moeten worden uitgesproken.
6. Populaire namen in 1985 (Dorien, Joke, Katrien, Leen, Jef, Stef, Wim, Koen, Lies, Nathalie, Nick en Rob ...) komen geen enkele keer meer voor in 2012 en in 2013 (heel soms met een andere schrijfwijze).

Tot slot van dit 1ste deel: Niet alleen nu, maar ook in een ver verleden al waren (voor)namen onderhevig aan mode: een naam duikt op, valt in de smaak, kent een bloeiperiode en verdwijnt weer. Tot dat besluit kwam ook Marijs Campforts in een artikel dat ze schreef voor de Volkskalender van 1996 met de titel : "Hoe heetten onze voorouders." (p.145-149)

De namen afkomstig van parochieheiligen waren in de Kempen toch wel gebonden aan de plaats van verering als we bijvoorbeeld denken aan alle "Dimpkes" en "Bernus"sen die bijna zeker Geel als hun geboorteplaats verraden. Zo komt men in Kasterlee bij onderzoek naar voorouders meermaals de naam "Wilboort" of "Wilbert" tegen, ontegensprekelijk afgeleid van Willibrordus, de patroonheilige van Kasterlee. En in Tielen was Margriet om die reden meer populair dan elders.